

монографія / І.В. Пиріг, О.А. Чернецька. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 156 с.

4. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: тактика проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій: методичні рекомендації / С.В. Албул, С.В. Андрусенко. Одеса: ОДУВС, 2018. 100 с.

Пяковський Вадим Валерійович,
професор кафедри криміналістики
та судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент;

Бистрицький Богдан Юрійович,
заступник начальника навчально-
методичного відділу Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ХАРАКТЕРИСТИКА СПОСОБІВ УЧИНЕННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Правоохоронна практика показує, що найбільш розповсюдженими насильницькими злочинами проти власності щодо неповнолітніх є насильницький грабіж, розбій та вимагання, тому на саме на способах даних кримінальних правопорушень ми сконцентруємо свою увагу. В зазначених складах злочинів законодавець не встановлює такої кваліфікуючої обставини, як неповнолітній вік потерпілого, проте значна кількість насильницьких злочинів проти власності вчиняється саме щодо неповнолітніх, при цьому їх розслідування має певні складнощі, що не дозволяє залишити без уваги дану проблему. У цьому ж контексті треба відзначити і латентний характер значної кількості розглядуваних злочинів, пов'язаний в основному із залякуванням злочинцями дітей.

Проведене нами дослідження дозволило класифікувати способи вчинення насильницьких злочинів проти власності щодо неповнолітніх залежно від особи злочинця: злочинне посягання щодо неповнолітнього, вчинене групою неповнолітніх та злочинне посягання щодо неповнолітнього, вчинене дорослою особою.

Стосовно до першої групи способів учинення насильницьких злочинів проти власності щодо неповнолітніх, звичайно, досить складно говорити про добре спланований підготовчий етап. Однак, аналіз матеріалів кримінальних проваджень свідчить про те, що нерідко до вчинення таких злочинів неповнолітні все ж таки готуються. Безсумнівно, повністю продумати весь сценарій злочинних дій неповнолітнім практично не під силу, особливо якщо мова йде про вперше вчинений злочин. Інша справа, коли злочинна група, що

складається з неповнолітніх, вчиняє злочинне посягання вже не вперше і у них є певний злочинний досвід.

Як правило, злочинців-неповнолітніх двоє або троє, рідко коли більше. Розглядувані злочини вони вчиняють у вечірній або нічний час. Вибір майбутнього потерпілого в певній мірі є випадковим. Злочинці можуть очікувати на свою жертву в місцях ймовірної появи дітей, майно яких може стати предметом злочинного посягання (наприклад, на зупинках громадського транспорту, біля під'їздів, шкіл або секцій тощо), супроводжувати до зручного для вчинення злочину місця, після чого вчинити грабіж, розбій або вимагання.

Дуже часто умисел на вчинення насильницького злочину проти власності щодо неповнолітньої особи виникає раптово, при появі жертви (дитини) в той час, коли у неповнолітніх-злочинців є нагальна потреба в матеріальних засобах для придбання або спиртних напоїв, або наркотичних засобів тощо. У зв'язку з короткочасністю підготовчого етапу такого злочину, план безпосереднього вчинення злочинного посягання ретельно підготувати не вдається. У такій ситуації трапляються випадки, коли звичайне відірання грошей або інших матеріальних засобів у неповнолітнього переростає в більш тяжкий злочин, який не входив до планів нападників.

Розглянуті діяння на етапі приховання злочину зводяться до того, що потерпілий від нападу залишається на місці вчинення насильницького викрадення, а неповнолітні нападники не чинять особливих зусиль до приховання слідів кримінального правопорушення. І дещо інша ситуація, коли злочинці-неповнолітні вчиняють насильство за підготовленим злочинним планом. Щоб приховати сліди злочину, напад здійснюється в малолюдних місцях, а в подальшому на адресу потерпілого обов'язково висловлюються погрози заподіяння нового насильства, якщо він розповість кому-небудь про те, що трапилось.

Якщо вести мову про дорослих осіб, які вчиняють насильницькі злочини проти власності щодо неповнолітніх, то вони характеризуються тим, що раніше вже вчиняли подібні діяння, за що або притягувалися до кримінальної відповідальності, або, що ускладнює їх встановлення, не притягувалися і навіть не потрапили в поле зору правоохоронних органів.

На підготовчому етапі розглядуваних насильницьких злочинних посягань на неповнолітнього дорослий злочинець може здійснювати наступні дії: цілеспрямовано підшукувати жертву для вчинення насильницького розкрадання; після того як дитина потрапить в його поле зору, здійснювати за нею спостереження, яке, однак, триває короткий час і, в основному, тільки для того, щоб дочекатися моменту, коли жертва залишиться сама в безлюдному місці. Іноді злочинець підшукує місце для вчинення злочину, знаряддя, підручні та інші засоби; планує свої дії, розробляє неправдиве алібі, готує засоби, пов'язані з маскуванням злочину і своєї участі в ньому; визначає

шляхи відходу і приховування слідів злочину. Визначившись з майбутньою жертвою, дорослий злочинець відразу ж намагається встановити з нею психологічний контакт (знайомиться, входить в довіру, пригощає чимось тощо).

Іноді злочинці визначаються з жертвою не лише для того, щоб вчинити насильницьке викрадення наявних у неї матеріальних цінностей, а й згвалтування або інші насильницькі дії сексуального характеру.

Також, злочинець, попередньо оцінивши ситуацію, може вчинити насильницький злочин проти власності одночасно відразу щодо двох дітей. Пояснюється це явною фізичною перевагою дорослого перед дітьми і раптовістю нападу.

Етап безпосереднього вчинення кримінального правопорушення характеризується тим, що злочинець не використовує будь-які знаряддя і засоби для досягнення корисливої мети. Не має значення і час, коли вчиняти напад, та, навіть, ступінь розвитку дитини. Як свідчить правоохоронна практика, найважливішою обставиною вчинення кримінальних правопорушень розглядуваного виду є місце. Це обов'язково має бути безлюдне місце, де злочинець в повній мірі може реалізувати свою перевагу над дитиною. На підставі викладеного можна провести кореляційний зв'язок між часом вчинення і місцем кримінального правопорушення. У робочі дні в ранковий та денний час характерні напади на дітей, які залишилися вдома самі; в денний та вечірній час – в парках, скверах, на вулицях, у дворах будинків, шкіл тощо.

Після вчинення кримінального правопорушення дорослі злочинці серйозно не замислюються над приховуванням слідів злочину і своєї причетності до нього. Нападники розраховують на те, що раптовість нападу, швидке залишення місця події, вчинення злочинних дій в умовах стресової ситуації для дитини, що супроводжується висловленням погроз фізичної розправи або нанесенням ударів по різним частинам тіла, а також слабка здатність дитини до запам'ятовування не дозволять в подальшому встановити їх особу.

Резюмуючи викладене, відзначимо, що типові способи насильницьких злочинів проти власності щодо неповнолітніх за своїм зовнішнім проявом практично повторюють типові способи інших насильницьких злочинів, учинених щодо неповнолітніх.